

Dr hab. Brygida Gasztold, Prof. PK

Wydział Humanistyczny

Politechnika Koszalińska

Recenzja rozprawy doktorskiej

Tytuł: *Prasa brytyjska i amerykańska wobec twórczości Wisławy Szymborskiej w latach 1996-2012*

Autor: mgr Katarzyna Kondratowicz

Promotor: dr hab. Agata Zawiszewska, prof. US

Promotorka pomocnicza: dr Joanna Witkowska

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska przygotowana przez Panią mgr Katarzynę Kondratowicz jest opracowaniem, które należy ocenić pozytywnie. Rozprawa zawiera obszerną i pogłębioną analizę recepcji twórczości Wisławy Szymborskiej w prasie brytyjskiej i amerykańskiej w latach 1996-2012. Otrzymanie przez Szymborską Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w roku 1996 spopularyzowało polską poetkę na całym świecie, a jej wiersze i opracowania krytyczne dotyczące jej twórczości częściej zaczęły ukazywać się nie tylko w czasopiśmie naukowych, ale też w prasie codziennej. Swoim zakresem rozprawa obejmuje okres od momentu przyznania Szymborskiej przez Akademię Szwedzką najbardziej cenionej w świecie zachodnim nagrody literackiej w roku 1996, do jej śmierci w 2012 roku. Celem niniejszej rozprawy jest, z jednej strony, odtworzenie artystycznego wizerunku poetki jaki kształtowała codzienna prasa brytyjska i amerykańska w tym okresie, a z drugiej, analiza źródeł prasowych, które zamieszczały te informacje. Doktorantka umieszcza prasowy dyskurs na temat twórczości Szymborskiej na tle kluczowych cech prasy brytyjskiej i amerykańskiej, które stanowią o jej wartości i odrębności. Omówienie zasad doboru, modelowania i przekazywania przez prasę treści na temat literatury umożliwia Autorce znalezienie odpowiedzi na szczegółowe pytania dotyczące wizerunku polskiej noblistki kreowanego przez prasę codzienną w omawianym okresie czasu.

Przedstawiona do recenzji praca jest obszerna i liczy 362 strony. Składa się ze wstępu, siedmiu kompletnych rozdziałów wraz z licznymi podrozdziałami i zakończenia. Wstęp pracy systematyzuje i porządkują wiedzę zastaną, przedstawia cel pracy oraz nakreśla jej strukturę. Rozdział pierwszy omawia odbiór twórczości Wisławy Szymborskiej z polskiej perspektywy, rozdział drugi i trzeci przedstawia kryteria oceny literackiej Nagrody Nobla oraz współczesną rolę prasy w komunikacji społecznej, rozdział czwarty i piąty prezentują charakterystykę prasy codziennej w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Stanach Zjednoczonych, natomiast dwa ostatnie rozdziały, szósty i siódmy, analizują odbiór twórczości Wisławy Szymborskiej w prasie amerykańskiej i brytyjskiej w latach 1996-2012. Dysertacja zakończona jest krótkim podsumowaniem.

W niniejszej recenzji poddano ocenie następujące aspekty przedłożonej rozprawy: znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie, metodykę badawczą, strukturę rozprawy i ocenę merytoryczną, wykorzystaną literaturę i stronę warsztatową.

Znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie:

Trzeba zaznaczyć, iż podjęty przez Autorkę temat jest ciekawy i istotny dla badań literaturoznawczych. W dysertacji możemy prześledzić jak prasa codzienna kształtuje i utrwała wizerunek artysty, a także jak informacje gazetowe przyczyniają się do postrzegania i rozumienia rzeczywistości przez swoich czytelników. Zawężenie badań do gazet codziennych z celowym pominięciem periodyków literackich i antologii poetyckich ma na celu zbadanie wiedzy na temat Szymborskiej wśród „zwykłych” czytelników, a nie osób profesjonalnie zajmujących się badaniami literatury. Jak trafnie zauważa Doktorantka, dla poetki piszącej w języku polskim zaistnienie w literaturze światowej nie byłoby możliwe bez przekładów jej twórczości na język szwedzki, angielski i niemiecki. Tłumaczenia poezji Szymborskiej przyczyniają się do popularyzacji jej poezji i sprzyjają dialogowi międzykulturowemu. Jak wskazuje Doktorantka, na szczególną uwagę zasługuje tu działalność przekładowa i popularyzatorska S. Barańczaka, C. Cavanagh, K. Dedeciusa i A. Bodegarda.

Metodyka badawcza:

Przy pomocy narzędzi badawczych należących do współczesnego kulturoznawstwa i literaturoznawstwa Doktorantka analizuje wybrane teksty z codziennej prasy brytyjskiej i

amerykańskiej, badając w jaki sposób kształtował się wizerunek artystyczny Wisławy Szymborskiej po otrzymaniu przez nią Nagrody Nobla. Recenzowana dysertacja plasuje się w nurcie badań interdyscyplinarnych, nawiązując dialog pomiędzy perspektywą kulturoznawczą i literaturoznawczą. W swoich rozważaniach Doktorantka wykorzystuje liczne materiały źródłowe, które poddane są analizie ilościowo-jakościowej. Badaniom poddana jest nie tylko zawartość materiałów źródłowych, ale też dyskurs. Jak zaznacza Autorka, materiały źródłowe pochodzą z „najbardziej znanych i reprezentatywnych” (14) tytułów prasowych. Wielorakość źródeł i umiejętność posługiwania się zróżnicowanymi narzędziami badawczymi pozwala Doktorantce na poszerzony komentarz krytyczny na temat wybranych tekstów. Uzupełnienie samej analizy tekstów źródłowych o biografię Szymborskiej, recepcję jej twórczości w Polsce, omówienie znaczenia prasy w komunikacji społecznej oraz przedstawienie rysu historycznego na temat rozwoju prasy w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych niewątpliwie pozytywnie wzbogaciło wachlarz interpretacyjny badaczki. Można by się zastanowić jednak, czy zostały zachowane właściwe proporcje pomiędzy rozbudowaną częścią opisową (193 strony), a skromniejszą częścią analityczną (144 strony) dysertacji, która stanowi przecież kluczową część pracy. Doktorantka w swojej dysertacji stawia pytanie badawcze, które ma odpowiedzieć na pytanie: Jaki jest wizerunek polskiej noblistki na łamach poczytnych dzienników brytyjskiej i amerykańskiej prasy wielkoformatowej, takich jak „The Guardian,” „The Telegraph,” „The Independent,” „The Wall Street Journal,” „The New York Times,” „The Los Angeles Times,” i „USA Today”? Po lekturze rozprawy mogę stwierdzić, że Doktorantka udzieliła wyczerpującej odpowiedzi na postawione pytanie badawcze. Przedstawiona dysertacja przekonująco argumentuje, że obraz Szymborskiej jako kobiety i poetki jest przeważająco pozytywny w prasie brytyjskiej i amerykańskiej, która podkreśla jej skromność i wrażliwość, a także autoironię, humor i pochwałę codzienności jako cechy charakterystyczne jej twórczości.

Struktura rozprawy i ocena merytoryczna:

Wstęp do recenzowanej dysertacji zawiera wszystkie istotne elementy: uzasadnienie wyboru tematyki pracy, założenia metodyczne, opis struktury pracy i jasno postawiony problem badawczy.

Rozdział I

Rozdział pierwszy podaje najważniejsze informacje na temat życia i twórczości Wisławy Szymborskiej z polskiej perspektywy. Na wstępie Doktorantka przedstawia dysonans pomiędzy życzeniem poetki, aby zachować jej prywatność, a potrzebą przybliżenia

czytelnikom tak znakomitej postaci dla polskiej literatury. Następnie prezentuje najważniejsze wydarzenia z jej życiorysu na tle powojennego życia kulturalnego w Polsce: pierwsze próby poetyckie na łamach czasopism lokalnych, twórczość w czasach tzw. odwilży i działalność na rzecz niezależności kultury i literatury. Doktorantka poświęca część tego rozdziału na kontrowersje wokół osoby poetki w związku z jej zaangażowaniem w literaturę socrealizmu. Jak konstatuje Doktorantka, prasa zachodnia wykazała się o wiele większym zrozumieniem dla „błędów młodości” Szymborskiej niż prasa polska, która była bardziej krytyczna. Rozdział ten kończą wzmianki na temat twórczości Szymborskiej w polskiej prasie, w szczególności po otrzymaniu przez nią Nagrody Nobla oraz po jej śmierci.

Rozdział II

Rozdział drugi przedstawia prestiżowe znaczenie Nagrody Nobla dla literatur narodowych, a także jako wyznacznika kierunku rozwoju literatury światowej. Jak pisze Doktorantka, otrzymanie Nagrody Nobla wzbudziło zainteresowanie polską poetką nie tylko w Europie, szukano informacji na temat jej życia i zaczęto częściej tłumaczyć jej poezje. Autorytet związany z tą nagrodą przekłada się też na konkretne działania wydawnicze, które wpływają w dużym stopniu na kształtowanie gustów czytelniczych. Nie wiem, czy poświęcenie aż dwóch podrozdziałów (2.1-2.2) na genezę i charakterystykę Nagrody Nobla oraz informacje na temat jej fundatora było konieczne, gdyż są to informacje na ogół znane. Natomiast ważne jest to, że Autorka wyraźnie podkreśla kluczową rolę tłumaczy oraz ich działalność popularyzatorską w procesie nominowania i wybierania laureatów literackiej Nagrody Nobla. Dalsza część rozdziału poświęcona jest zagranicznym tłumaczom twórczości Szymborskiej, takim jak Anders Bodegard, Karl Dedecius, Stanisław Barańczak, Clare Cavanagh, Pietro Marchesani, oraz ich pracy nad popularyzacją jej poezji.

Rozdział III

Rozdział trzeci wprowadza zagadnienie prasy przez pryzmat komunikacji społecznej, rozumianej jako przekazywanie informacji na skalę masową. Powołując się na badania, m.in., Roberta Escarpit, Tomasza Gobana-Klasa czy Bogusławy Dobek-Ostrowskiej, Doktorantka zaznacza interdyscyplinarny charakter badań nad komunikacją społeczną i szerzej przedstawia wybrane teorie komunikacji, takie jak teoria społeczeństwa masowego, marksistowska, funkcjonalizmu i kultywacji. Jednocześnie zaznacza, że nie preferuje żadnej z nich w swoich badaniach. Rozdział kończy krótka analiza roli czytelnika, jako odbiorcy w procesie komunikacji. Doktorantka zwraca też uwagę na wpływ kultury masowej na kształtowanie wartości społecznych, co jest widoczne w sposobie przedstawiania Szymborskiej i jej dorobku w prasie anglosaskiej.

Rozdział IV i V

Rozdział czwarty i piąty to kontynuacja poprzednich rozdziałów teoretycznych, które stanowią rozszerzony wstęp do właściwej dyskusji. Poświęcone są prasie codziennej w Zjednoczonym Królestwie i Irlandii Północnej oraz Stanach Zjednoczonych. Autorka omawia takie kwestie, jak główne etapy rozwoju prasy w poszczególnych państwach, rodzaje prasy (wielkoformatowa i tabloidalna), trendy czytelnicze oraz obecność tematyki z dziedziny literatury na łamach prasy codziennej. Jak zaznacza Autorka, różnice pomiędzy prasą jakościową i bulwarową zacierają się sprzyjając hybrydyzacji form i treści przekazu medialnego, podając przykład „The Guardian.” Jednocześnie zauważa ona systematyczne zainteresowanie treściami literackimi przez prasę wielkoformatową, co jest związane z kultywowaniem i umacnianiem podstawowych anglosaskich wartości kulturowych poprzez przekaz medialny.

Rozdział VI i VII

Rozdziały szósty i siódmy należy uznać za najistotniejsze z punktu widzenia tematu pracy, gdyż prezentują one obszerną analizę informacji gazetowych na temat życia i twórczości Wisławy Szymborskiej. Do analizy wybrano najpoczytniejsze czasopisma brytyjskie i amerykańskie, reprezentujące tzw. prasę opiniotwórczą. Wybór tekstów źródłowych, który należy uznać za zróżnicowany i trafny, obejmuje artykuły analityczne, eseje, recenzje wydawanych tomików wierszy, wywiady z poetką, listy i komentarze czytelników oraz nekrologi. Jak utrzymuje Autorka, wzmianki dotyczące poezji Szymborskiej ukazywały się przede wszystkim po otrzymaniu przez nią Nagrody Nobla i po jej śmierci, a sporadycznie także w kontekście rozważań politycznych i historycznych oraz gdy wskazywano na trudności z przekładem jej wierszy. Po analizie materiałów źródłowych Doktorantka zauważa, że na łamach pism amerykańskich ukazało się o wiele więcej informacji o nagrodzie Szymborskiej niż w prasie brytyjskiej, co Autorka przypisuje afirmacji sukcesu jednostki w kulturze amerykańskiej. Szymborska była wydawana w Stanach Zjednoczonych przez prestiżowe i uznane wydawnictwa, jak Princeton University Press, także publikacje brytyjskie bazowały w większości na amerykańskich tłumaczeniach S. Barańczaka i C. Cavanagh. Autorka wnioskuje, że z uwagi na odmienne zadania prasy lokalnej i umownie nazwanej ogólnokrajowej, ogromne terytorium USA oraz zróżnicowanie kulturowe, w amerykańskiej prasie lokalnej znalazło się bardzo mało informacji na temat polskiej noblistki, a jeśli już tam były, to tylko zdawkowe i odtwórcze fragmenty, które w większości były oparte na notach redagowanych przez agencje informacyjne lub dosłowne przedruki z wielkonakładowej prasy opiniotwórczej. Chęć dotarcia do czytelnika masowego powodowała, że w tych zdawkowych

informacjach używano prostego języka i unikano głębszej refleksji przy przedstawianiu twórczości poetki. Natomiast prasa opiniotwórcza, która zwyczajowo zamieszcza informacje o zasięgu międzynarodowym, poświęciła więcej uwagi osobie poetki i jej twórczości. Prasa amerykańska akcentowała jej prestiżowe wykształcenie, etos pracy i indywidualizm oraz okazywała daleko posuniętą wyrozumiałość w stosunku do młodzieńczego entuzjazmu poetki do idei socrealizmu. Natomiast publikacje brytyjskie podkreślały jej skromność, pobłażliwość i poczucie humoru. Jak stwierdza Doktorantka, nie jest do końca jasne dlaczego prasa amerykańska pomijała fakt, że Szymborska nie skończyła studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim, a brytyjska pisała wyraźnie o przerwanych studiach. Autorka trafnie zauważa, że otrzymanie Nagrody Nobla miało ogromny wpływ na kształtowanie się wiedzy i pamięć czytelników poprzez prasowe kanały przepływu informacji. Dodaje zarazem, że dyskurs medialny wokół Nagrody Nobla dotyczy tylko wąskiego grona wykształconych elit społecznych, czytelników prasy wielkoformatowej. Należy podkreślić dobre przygotowanie Doktorantki do dyskusji w omawianych rozdziałach, co pozwala na rzetelne wnioskowanie.

We wnioskach końcowych Autorka zwięźle podsumowała swoją dyskusję natomiast nie nakreśliła potencjalnych kierunków dalszych badań w tej tematyce. Na przykład Nagroda Nobla i jej żeńskie laureatki, których przecież nie ma tak wiele, zwłaszcza poetek. Czy i jak gazety codzienne zauważały osoby i twórczość poetek – noblistek poprzez ich płęć? Także obszerny materiał bibliograficzny zebrany na płytach CD może służyć do dalszej pracy nad recepcją postaci Wisławy Szymborskiej i jej twórczości np. poprzez analizę zamieszczonych przy artykułach zdjęć noblistki.

Struktura pracy jest logiczna i spójna i pozostaje w związku z postawioną tezą badawczą.

Wykorzystana literatura:

Doktorantka wykorzystwała dużą ilość naukowych pozycji bibliograficznych, co świadczy o umiejętności wyszukiwania, selekcji i porządkowania przez Autorkę bogatej i różnorodnej literatury przedmiotu. Bibliografia jest aktualna, co przy współczesnej wysokiej dynamice obiegu wiedzy należy uznać za plus tej dysertacji. Liczne odwołania do najnowszych badań w podjętej tematyce świadczą o dobrej znajomości tematu przez Doktorantkę. Pod względem jakościowym literatura jest dobrana prawidłowo i zasługuje na ocenę pozytywną.

Strona warsztatowa:

Praca napisana jest starannie, jednakże dość liczne fragmenty redakcyjne pracy wymagające poprawy zawarte są w uwagach. Język pracy i stosowanie zasad dla odsyłaczy bibliograficznych są bez zarzutów. Natomiast uważam, że łatwiej byłoby dla czytelnika żeby bibliografia była opracowana całościowo, a nie oddzielnie do każdego rozdziału. Tekst rozprawy, postrzegany z perspektywy całości, dowodzi opanowania przez Doktorantkę techniki pisania prac naukowych oraz umiejętności posługiwania się językiem dyskursu naukowego. Recenzowana praca dowodzi, że Doktorantka posiadała umiejętność formułowania myśli i przekazywania ich w postaci syntetycznej. Pod względem merytorycznym i warsztatowym praca zasługuje na ocenę pozytywną.

Uwagi:

- W spisie treści rozdział VII podrozdział 7.4, który traktuje o prasie brytyjskiej i irlandzkiej, błędnie zatytułowano „na amerykańskim rynku wydawniczym.”
- Rozdział VII ma podrozdziały numerowane 6.1-6.5 zamiast 7.1-7.5.
- Strona 11 powinno być „Za granicą Nagroda Nobla...”, a nie „Zagranicą...”.
- Strona 50 w cytowanym fragmencie A. Libery powinno być „jedno chciałbym powiedzieć,” a nie „chciałabym.”
- Strona 87 powinno być „Perswazyjna...”, a nie „Peswazyjna...”.
- Zastanawia mnie celowość zamieszczenia rysu historyczny na temat rozwoju poezji amerykańskiej (6.2) który, jak zaznaczyła Autorka, jest bardzo pobieżny i ogranicza się tylko do jej głównego, białego nurtu bez uwzględnienia autorów/autorek reprezentujących różne grupy etniczne wchodzące w skład społeczeństwa amerykańskiego. Tym bardziej, że później Autorka nie porównuje twórczości Szymborskiej do twórczości jej amerykańskich lub brytyjskich koleżanek i kolegów.
- Strona 167 powinno być „Zresztą,” a nie „Z resztą.”
- Strona 252 powinno być „idei podzielanej”, a nie „podzialanej.”
- Strona 252, dalsza część tego zdania też wymaga poprawy: „zróznicowanego państwa brytyjskich.”
- Strona 253 powinno być „wolność i zachęta”, a nie „wolność...”.
- Strona 255 powinno być „literatura”, a nie „literature”, ten sam błąd na stronie 256.
- Strona 257 powinno być „przeciętnemu członkowi ” (brak odstępów między wyrazami).
- Strona 259 powinno być „konwencji”, a nie „konwencji.”
- Strona 259 problem ze składnią w zdaniu „Lata Wielkiej Wojny...”.

- Strona 259 w pierwszej części zdania zaczynającego się od „Doświadczenie kryzysu...” brakuje orzeczenia.
- Strona 261 powinno być „sprzeciwiali się”, a nie „sprezeciwiali.”
- Strona 266 unikałabym kolokwializmów, takich jak „największy boom.”
- Strona 266 powinno być „Barańczaka i Clare Cavanagh”, a nie „Barańczaka I Clare Cavanagh,” ten sam błąd na stronie 291 i 302.
- Strona 267 powinno być „wykształcenia”, a nie „wykształceni.”
- Strona 272 powinno być „Frederick”, a nie „Friderick Barclay.”
- Strona 296 przypis dolny 162 bez podkreślenia.
- Strona 303 powinno być „MacDonald”, a nie „Macdonalds ” oraz „Walsha.”
- Strona 304 powinno być „Akademii”, a nie „Akademi.”

Konkluzja końcowa:

Recenzowana praca wykazuje wiedzę teoretyczną Doktorantki i potwierdza Jej umiejętności w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wybrany temat jest ważny z uwagi na postać polskiej noblistki dlatego praca ta będzie cennym wkładem w polską myśl humanistyczną. Solidne ramy metodologiczne i spójny wywód naukowy sprawiają, że praca jest uporządkowana i przejrzysta. Przedstawione w niniejszej recenzji uwagi krytyczne mają w głównej mierze charakter polemiczny i nie obniżają w znaczący sposób pozytywnej oceny całej pracy.

Stwierdzam jednoznacznie, że recenzowana praca Pani mgr Katarzyny Kondratowicz pt. *Prasa brytyjska i amerykańska wobec twórczości Wisławy Szymborskiej w latach 1996-2012* spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę o Stopniach i Tytule Naukowym obowiązującą aktualnie w Polsce (art. 13, ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 z późn. zm.) i wnoszę o dopuszczenie mgr Katarzyny Kondratowicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Koszalin, dnia 5 stycznia 2019r.

dr hab. Brygida Gasztold, prof. PK